

GENIUS LOCI

Łaciński termin, znaczący dosłownie „duch miejsca”; w mitologii rzymskiej pomniejsze bóstwo opiekujące się określonym miejscem; w kontekście krajobrazu pojęcie to używane jest na określenie niepowtarzalnego charakteru danego miejsca i towarzyszącej mu atmosfery.

Pojęcia *genius loci* w odniesieniu do architektury krajobrazu (sztuki ogrodowej) po raz pierwszy użył XVIII-wieczny poeta angielski Alexander Pope (ang. *genius of the place*). Jego zdaniem projektant ogrodu winien dostosować swój projekt do ducha miejsca, wynikającego z warunków naturalnych panujących na obszarze, na którym zamierza założyć ogród.

Ducha miejsca nie trzeba jednak rozumieć wyłącznie w sposób naturalistyczny. Może on być wynikiem kulturowej historii danego miejsca, na którą składają się rozmaite wydarzenia, które się w nim rozgrywały oraz ich ślady. W tym sensie ideę *genius loci* można powiązać z ideą krajobrazu-palimpsestu. Duch miejsca jest zatem ściśle związany z tożsamością danego miejsca, decyduje o jego odrębności czasowej i przestrzennej od innych miejsc (Gutowski). Stanowi on także czynnik, który odróżnia miejsce jako punkt lub obszar posiadający określone znaczenia i wartości od homogenicznej przestrzeni.

Rozumiany w sposób obiektywny jako zespół materialnych i niematerialnych właściwości danego miejsca, *genius loci* jest postrzegany jako ważny czynnik, który w swych projektach powinni uwzględniać architekci krajobrazu, gdyż brak poszanowania dla swoistości danego miejsca może skutkować niedopasowaniem projektu do jego lokalizacji.

We współczesnej literaturze daje się zauważyć semantyczne przesunięcie, wskutek którego *genius loci* zaczęto pojmować jako wycucie miejsca (ang. *sense of place*), tj. zdolność do uchwytowania cech danego miejsca przez ludzi, do emocjonalnego i intelektualnego reagowania na określone miejsca. W takim ujęciu duch/wycucie miejsca „leży” po stronie człowieka doświadczającego swojego otoczenia i stanowi istotne zagadnienie w obrębie geografii humanistycznej (Relph). Umożliwione wycuciem właściwe odczytanie ducha miejsca jest przy tym traktowane jako warunek działania etycznego, zarówno ze strony architektów krajobrazu, jak i użytkowników danego miejsca.

Obiektywne i subiektywne rozumienie *genius loci* nie stoją ze sobą w sprzeczności. Można bowiem uznać, że opisując miejsca, nieuchronnie zawieramy w swoich opisach coś, co nie jest ani zestawem cech owych miejsc, ani naszymi uczuciami (Brook). Z tego względu ideę ducha miejsca można wiązać z koncepcją atmosfer, subiektywno-obiektywnych cech miejsc (Böhme).

[M.S.]

Literatura:

Böhme, Gernot. *Filozofia i estetyka przyrody w dobie kryzysu środowiska naturalnego*, tłum. Jarosław Merecki. Warszawa: Oficyna Naukowa, 2002.

Brook, Isis. „Can »spirit of place« be a guide to ethical building?” W: *Ethics and the built environment*, red. Warwick Fox, 139-151. London: Routledge, 2000.

Gutowski, Bartłomiej (red.) *Fenomen genius loci: tożsamość miejsca w kontekście historycznym i współczesnym*. Warszawa: Pałac w Wilanowie, 2009.

Relph, Edward. www.placeness.com/sense-of-place-an-overview.